

Отже, з урахуванням наведеного вище, можна дійти висновку, що при визначенні кримінально-правової юрисдикції України необхідно аналізувати міжнародні договори у сфері боротьби зі злочинністю, учасником яких є Україна, є висновок про те, що, встановивши, що іноземець або особа без громадянства, що постійно не проживає в Україні, вчинили злочин за її межами, питання про встановлення кримінально-правової юрисдикції України над цією особою потрібно вирішувати, звертаючись до конкретного міжнародного договору, в якому передбачено обов'язок або право України як держави учасниці здійснювати кримінальне переслідування осіб, що вчинили діяння, визначені у цьому міжнародному договорі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Броневицька О. М. Кримінально-правова юрисдикція України згідно з принципом пріоритету міжнародних договорів. Юридичні і політичні науки. С. 585-592.
2. Замудрякова О. В. Проблеми визначення кримінально-правової юрисдикції України щодо злочинів, вчинених іноземцями або особами без громадянства за її межами. Адвокат 4 (115) 2010 – С.44-48
3. Лукашук И. И. Уголовная юрисдикция / И. И. Лукашук // Государство и право. – 1998. – № 2. – С. 112-116.
4. Лукашук И. И. Функционирование международного права. –М.: Наука, 1992. – С. 192.
5. Моїсєєв О.І. Кримінально-правова юрисдикція України щодо злочинів, вчинених за її межами: Дис. канд. юрид. наук. – Х., 2007. – С. 154.
6. Степаненко В. И. **Влияние международных договоров на содержание и сферу действия советского уголовного права:** Автореф. дис. канд. юрид. наук. – Свердловск: Свердловский ордена Трудового Красного Знамени юридический институт имени Р. А. Руденко, 1982. – С. 13.

Зозуля К. Т.,
студентка,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Проблема суб'єктного складу деліктних правовідносин у міжнародному праві є однією з найбільш дискусійних і зумовлює актуальність дослідження особливостей настання міжнародно-правової відповідальності для такої категорії суб'єктів, як фізичні

особи. Слід відзначити, що проблематика відповідальності у міжнародному праві не є новою для сучасної юридичної науки, проте традиційно вона розглядалася лише у безпосередньому зв'язку з основним суб'єктом міжнародного права – державою. Визнання індивідів суб'єктами міжнародних злочинів створило об'єктивні підстави розгляду питання про особливості застосування цього міжнародно-правового інституту до фізичних осіб.

Розглядаючи питання про коло суб'єктів міжнародно-правової відповідальності, слід зазначити, що концепція міжнародної відповідальності в цілому та міжнародної кримінальної відповідальності зокрема активно створювалася після Першої та Другої світових війн. Серед дослідників концепції міжнародної кримінальної відповідальності того періоду можна виділити дві групи. Представники однієї підтримували думку про те, що тільки держава може бути суб'єктом міжнародної кримінальної відповідальності, а окремі особи можуть нести кримінальну відповідальність тільки згідно з національним правом (К. Бустаманте, Д. де Вабр). Представники іншої групи вважали, що як держава, так і індивіди можуть бути суб'єктами кримінальної відповідальності за міжнародним правом (Пелла, Левін).

Потужний поштовх у вирішенні питання про можливість виникнення міжнародної кримінальної відповідальності індивідів зробила норма Вироку Міжнародного військового трибуналу, яка закріплювала, що «злочини проти міжнародного права вчиняються людьми, а не абстрактними категоріями, і тільки шляхом покарання окремих осіб, що скоїли такі злочини, можуть бути дотримані настанови міжнародного права...». Ключову роль у цьому формулюванні відіграє факт визнання за фізичною особою можливості виступати учасником міжнародних правовідносин у сфері відповідальності. Проте згадана норма Вироку Міжнародного військового трибуналу, на жаль, не змогла повністю розв'язати суперечки, адже і після її ухвали деякі автори послідовно заперечували можливість існування інституту міжнародної кримінальної відповідальності індивідів. Так, наприклад, М. Ушаков стверджував: «Жодної особливої міжнародної відповідальності індивідів не існує і існувати, вочевидь, не може. Її не встановлено, бо цілком достатньо існуючих форм кримінальної відповідальності на підставі національних систем кримінального права». Звичайно, можна погодитись з професором М. Ушаковим, бо неможливо порівнювати роль у між-

народному праві держави або народу, який реалізує своє право на само визначення, зі становищем у цьому правопорядку фізичної особи. Проте неправильно заперечувати можливість застосування норм міжнародного права для покарання індивідів, які вчинили міжнародні злочини, адже за таких умов існує занадто великий ризик не притягнення до відповідальності винних осіб у випадку, якщо правова система певної держави не містила відповідних юридичних норм. Таким чином існування індивідуальної відповідальності у міжнародному праві ставилося у пряму залежність від визнання за фізичною особою можливості виступати суб'єктом міжнародного права, і ця точка зору була досить поширеною.

Розглядаючи далі питання про індивідуальну міжнародну кримінальну відповідальність, зазначимо, що це явище має певні особливості, оскільки є досить новим, але з кожним роком його дослідження інтенсифікуються, адже воно замінило доктрину Бріана-Келлога, у якій йшлося тільки про відповідальність держави за скоєння агресії як міжнародного злочину.

Після Нюрнбергського процесу принцип індивідуальної кримінальної відповідальності був закріплений як у статутах тимчасових міжнародних судових установ (прийняті на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН статuti Міжнародних трибуналів щодо Руанди та колишньої Югославії, Спеціального суду щодо Сьєрра Леоне і Спеціального трибуналу щодо Лівану), так і у статуті постійної міжнародної судової установи – Римському Статуті Міжнародного кримінального суду (далі – МКС). Відповідно до положень останнього, кримінальній відповідальності підлягають фізичні особи, що досягли 18-річного віку, які скоїли злочин, що підпадає під юрисдикцію суду відповідними злочинами, згідно зі Статутом, є найбільш серйозні злочини, що викликають занепокоєння усього міжнародного співтовариства.

Розкриваючи роль МКС у реалізації принципу індивідуальної кримінальної відповідальності у міжнародному праві, варто звернути увагу на кілька особливостей його юрисдикції. Перш за все, слід зазначити, що МКС, який на сьогодні є єдиним постійно діючим міжнародним судовим органом, наділений юрисдикцією щодо вельми обмеженого кола міжнародних злочинів, серед яких: а) злочин геноциду; б) злочини проти людяності; в) військові злочини, г) злочин агресії. При цьому варто зауважити, що на сьогодні злочин агресії взагалі не конкретизований ані у Статуті Міжнарод-

ного кримінального суду, ані в Елементах злочинів – нормативних доповненнях спеціально розроблених Підготовчою комісією для Міжнародного кримінального суду для з'ясування тлумачення та застосування ст. ст. 6, 7 та 8 відповідно до Статуту. Зауважимо, що через цю особливість МКС фізичні особи фактично не можуть бути притягнуті Судом до міжнародної кримінальної відповідальності за скоєння вказаного злочину. Зміни у цьому становищі можливі лише після внесення до Статуту положень, які визначали б агресію як таку, а також умови здійснення МКС юрисдикції щодо неї. Варто додати, що стосовно актів агресії Статут МКС має ще одну особливість, а саме положення про те, що Суд здійснює свою юрисдикцію щодо актів агресії відповідно до положень Статуту Організації Об'єднаних Націй. Інакше кажучи, для того, аби Суд зміг притягти винну у вчиненні акту агресії фізичну особу до відповідальності, необхідне попереднє визнання Радою Безпеки ООН акту агресії. Ще однією специфічною особливістю діяльності МКС у сфері реалізації принципу індивідуальної кримінальної відповідальності у міжнародному праві є закріплення у преамбулі Статуту доповнювальний характер юрисдикції МКС. Згідно із принципом доповнювання, МКС притягає осіб до відповідальності за вчинення ними злочинів, віднесених до його компетенції, лише у разі, якщо це не зроблено національними судовими органами держави. Тобто, ключова роль у здійсненні міжнародного правосуддя, таким чином, належить національним судовим органам. Таке становище МКС підтверджується наявністю положень Статуту:

суд не може прийняти справу до розгляду, якщо держава прийняла рішення самостійно здійснювати кримінальне переслідування; будь-яка держава може оскаржити прийнятність до провадження конкретної справи; будь-яка держава, на території або громадянами якого скоєний злочин, у разі відсутності ратифікації нею Статуту, може не визнати юрисдикцію Суду. Враховуючи наведене, принцип доповнення суперечить природі міжнародних злочинів як злочинів проти усього людства, що передбачає безумовне відправлення правосуддя від імені усього людства відповідним міжнародним судовим органом, наділеним міжнародною кримінально-правовою юрисдикцією.

Підсумовуючи наведені у статті відомості, можна зробити висновок, що не викликає сумнівів теза про можливість існування у сучасному міжнародному кримінальному праві індивідуальної відпові-

дальності. Проте реалізація принципу індивідуальної кримінальної відповідальності за вчинення міжнародних злочинів має специфічні ознаки, серед яких: невиправдано обмежене коло об'єктивних підстав для притягнення індивідів до міжнародної відповідальності за участю МКС; наявність дозвільного характеру реалізації МКС його юрисдикції; застосування принципу доповнювання при реалізації МКС його юрисдикції. Отже, сьогодні існує нагальна потреба у вдосконаленні механізму реалізації принципу індивідуальної відповідальності у міжнародному кримінальному праві за участю МКС.

Гайдей Е. Н.
аспірантка,

Национальный университет «Одесская юридическая академия»

КОНКУРЕНЦИЯ ЮРИСДИКЦИЙ ГОСУДАРСТВ ПРИ ПРИМЕНЕНИИ УНИВЕРСАЛЬНОЙ ЮРИСДИКЦИИ

Рассматривая обозначенную проблему, следует определить основные используемые понятия. Сложность формулировки понятия универсальной юрисдикции заключается в отсутствии ее общепринятого определения в международном праве (как договорном, так и обычном), а также в доктрине международного права. Обобщив предложенные зарубежными и отечественными исследователями соответствующие определения, для целей данной работы универсальную юрисдикцию предлагается понимать как уголовную юрисдикцию государства, которая применяется за международные преступления, совершенные за пределами территории преследующего государства лицами, не являющимися его гражданами/подданными, не посягающие на фундаментальные интересы этого государства. Иными словами, универсальная юрисдикция применяется государствами в ответ на совершение международных преступлений в отсутствие каких-либо иных установленных в международном праве возможных юрисдикционных связей между государством, осуществляющим уголовное преследование, и совершенным международным преступным деянием.

Конкуренцию юрисдикций государств следует определить в качестве установления и осуществления (попытки осуществления) одновременно юрисдикции различных государств в отношении одного и того же лица (лиц) или объектов (*Черничен*